

HIPERBOLIESE FUNKSIES EN GRAFIEKE*

Free High School Science Texts Project

Based on *Hyperbolic Functions and Graphs*[†] by

Rory Adams

Free High School Science Texts Project

Heather Williams

This work is produced by The Connexions Project and licensed under the
Creative Commons Attribution License [‡]

1 Inleiding

In graag 10 het jy verskillende grafieke se vorms bestudeer. In hierdie hoofstuk sal jy leer van grafieke van funksies.

2 Funksies in die Vorm $y = \frac{a}{x+p} + q$

Hierdie vorm van die hiperboliese funksie is effens meer kompleks as die vorms wat in graad 10 teëgekom is.

Image not finished

Figure 1: Algemene vorm en posisie van die grafiek van 'n funksie in die vorm $f(x) = \frac{a}{x+p} + q$. Die asymptote word aangedui as stippellyne.

2.1 Ondersoek: Funksies van die Vorm $y = \frac{a}{x+p} + q$

- Op dieselfde assestelsel, teken die volgende grafieke:

a. $a(x) = \frac{-2}{x+1} + 1$
 b. $b(x) = \frac{-1}{x+1} + 1$

*Version 1.1: Jul 30, 2011 8:44 am -0500

[†]<http://cnx.org/content/m30845/1.3/>

[‡]<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/>

- c. $c(x) = \frac{0}{x+1} + 1$
d. $d(x) = \frac{1}{x+1} + 1$
e. $e(x) = \frac{2}{x+1} + 1$

Gebruik die resultate om die effek af te lei van Use your results to deduce the effect of a .

2. Op dieselfde assestelsel, teken die volgende grafieke:

- a. $f(x) = \frac{1}{x-2} + 1$
b. $g(x) = \frac{1}{x-1} + 1$
c. $h(x) = \frac{1}{x+0} + 1$
d. $j(x) = \frac{1}{x+1} + 1$
e. $k(x) = \frac{1}{x+2} + 1$

Gebruik jou resultate om die effekte af te lei van p .

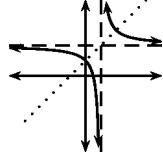
3. Deur die algemene metode van die bogenoemde aktiwiteite, kies jou eie waardes van a en p om 5 verskillende grafieke te teken van $y = \frac{a}{x+p} + q$ om die effekte van q af te lei.

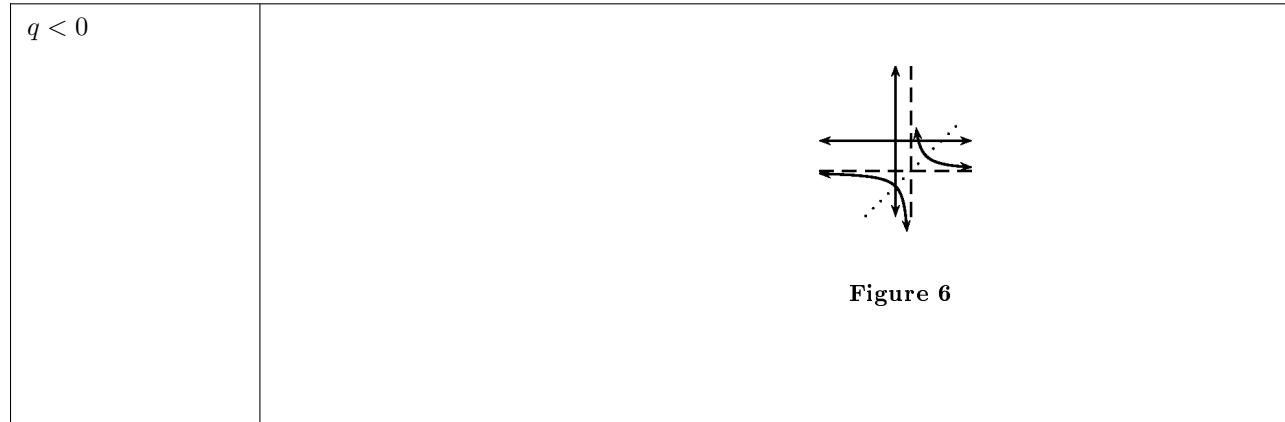
Jy behoort te gevind het dat die teken van a beïnvloed of die grafiek in die eerste en derde of in die tweede en vierde kwadrant van die Cartesiese vlak is.

Jy sou ook gevind het dat die waarde vand p beïnvloed of die x -afsnit negatief ($p > 0$) of positief($p < 0$) is.

Jy behoort ook te gevind het dat die waarde van q beïnvloed of die grafiek bo diex-as ($q > 0$) of onder die x -as ($q < 0$) lê.

Hierdie verskillende eienskappe word opgesom in Table 1. Die asse van simmetrië vir elke grafiek word vertoon as 'n stippellyn.

	$p < 0$
	$a > 0$
$q > 0$	
Figure 2	
<i>continued on next page</i>	

Figure 6

Table 1: Tabel wat die algemene vorms en posisies opsom van funksies in die vorm $y = \frac{a}{x+p} + q$. Die assen van simmetrie word vertoon as stippellyne.

2.2 Gebied en Terrein

Vir $y = \frac{a}{x+p} + q$, is die funksie ongedefinieerd vir $x = -p$. Die gebied is daarom $\{x : x \in \mathbb{R}, x \neq -p\}$. Ons sien dat $y = \frac{a}{x+p} + q$ kan herskryf word as:

$$\begin{aligned}
 y &= \frac{a}{x+p} + q \\
 y - q &= \frac{a}{x+p} \\
 \text{As } x \neq -p \text{ dan is: } (y - q)(x + p) &= a \\
 x + p &= \frac{a}{y - q}
 \end{aligned} \tag{1}$$

Dit wys dat die funksie ongedefinieerd is by $y = q$. Die terrein van $f(x) = \frac{a}{x+p} + q$ is daarom $\{f(x) : f(x) \in R, f(x) \neq q\}$.

Byvoorbeeld, die gebied van $g(x) = \frac{2}{x+1} + 2$ is $\{x : x \in \mathbb{R}, x \neq -1\}$ want $g(x)$ is ongedefinieerd by $x = -1$.

$$\begin{aligned}
 y &= \frac{2}{x+1} + 2 \\
 (y - 2) &= \frac{2}{x+1} \\
 (y - 2)(x + 1) &= 2 \\
 (x + 1) &= \frac{2}{y - 2}
 \end{aligned} \tag{2}$$

Ons kan sien dat $g(x)$ is ongedefinieerd by $y = 2$. Daarom is die gebied $\{g(x) : g(x) \in (-\infty, 2) \cup (2, \infty)\}$.

2.2.1 Gebied en Terrein

1. Bepaal die terrein van $y = \frac{1}{x} + 1$.
2. Gegewe: $f(x) = \frac{8}{x-8} + 4$. Write down the domain of f .
3. Bepaal die gebied van $y = -\frac{8}{x+1} + 3$

2.3 Afsnitte

Vir funksies van die vorm, $y = \frac{a}{x+p} + q$, word die afsnitte met die x en y asse bereken deur $x = 0$ te stel vir die y -afsnit en deur $y = 0$ te stel vir die x -afsnit.

The y -intercept is calculated as follows:

$$\begin{aligned} y &= \frac{a}{x+p} + q \\ y_{int} &= \frac{a}{0+p} + q \\ &= \frac{a}{p} + q \end{aligned} \tag{3}$$

Byvoorbeeld, die y -afsnit van $g(x) = \frac{2}{x+1} + 2$ word verkry deur $x = 0$ te stel, wat lewer:

$$\begin{aligned} y &= \frac{2}{x+1} + 2 \\ y_{int} &= \frac{2}{0+1} + 2 \\ &= \frac{2}{1} + 2 \\ &= 2 + 2 \\ &= 4 \end{aligned} \tag{4}$$

Die x -afsnitte word bereken deur $y = 0$ te stel as volg:

$$\begin{aligned} y &= \frac{a}{x+p} + q \\ 0 &= \\ &= \\ \frac{a}{x_{int}+p} + q &= \\ \frac{a}{x_{int}+p} &= \\ &= \\ -q &= \\ a &= \\ -q(x_{int} + p) &= \\ x_{int} + p &= \\ &= \\ \frac{a}{-q} &= \\ x_{int} &= \\ &= \\ \frac{a}{-q} - p &= \end{aligned} \tag{5}$$

Byvoorbeeld, die x -afsnit van $g(x) = \frac{2}{x+1} + 2$ word gegee deur $x = 0$ te stel om die volgende te kry:

$$\begin{aligned}
 y &= \frac{2}{x+1} + 2 \\
 0 &= \frac{2}{x_{int}+1} + 2 \\
 -2 &= \frac{2}{x_{int}+1} \\
 -2(x_{int}+1) &= 2 \\
 x_{int}+1 &= \frac{2}{-2} \\
 x_{int} &= -1 - 1 \\
 x_{int} &= -2
 \end{aligned} \tag{6}$$

2.3.1 Afsnitte

1. Gegewe: $h(x) = \frac{1}{x+4} - 2$. Bepaal die koördinate van die afsnitte van h met die x - en y -asse.
2. Bepaal die x -afsnit van die grafiek van $y = \frac{5}{x} + 2$. Hoekom is daar geen y -afsnit vir hierdie funksie nie?

2.4 Asimptote

Daar is twee asimptote vir funksies van die vorm $y = \frac{a}{x+p} + q$. Hulle word bepaal deur die gebied en terrein te ondersoek.

Ons het gesien dat die funksie ongedefinieerd was by $x = -p$ en vir $y = q$. Daarom is die asimptote $x = -p$ en $y = q$.

Byvoorbeeld, die gebied van $g(x) = \frac{2}{x+1} + 2$ is $\{x : x \in \mathbb{R}, x \neq -1\}$ because $g(x)$ is ongedefinieerd by $x = -1$. Ons sien ook dat $g(x)$ is ongedefinieerd by $y = 2$. Daarom is die terrein $\{g(x) : g(x) \in (-\infty, 2) \cup (2, \infty)\}$.

Hieruit kan ons aflei dat die asimptote lê by $x = -1$ en $y = 2$.

2.4.1 Asimptote

1. Gegewe: $h(x) = \frac{1}{x+4} - 2$. Bepaal die vergelykings van die asimptote van h .
2. Skryf die vergelyking neer van die vertikale asimptoot van die funksie $y = \frac{1}{x-1}$.

2.5 Teken Grafieke van die Vorm $f(x) = \frac{a}{x+p} + q$

Ten einde grafieke te teken van funksies van die vorm, $f(x) = \frac{a}{x+p} + q$, moet ons vier eienskappebepaal met berekening:

1. gebied en terrein
2. asimptote
3. y -afsnit
4. x -afsnit

Byvoorbeeld, teken die grafiek van $g(x) = \frac{2}{x+1} + 2$. Dui die afsnitte en asimptote aan.

Ons het bepaal dat die gebied is $\{x : x \in \mathbb{R}, x \neq -1\}$ en die terrein is $\{g(x) : g(x) \in (-\infty, 2) \cup (2, \infty)\}$. Daarom is die asimptote by $x = -1$ en $y = 2$.

Die y -intercept is $y_{int} = 4$ en die x -afsnit is $x_{int} = -2$.

Image not finished

Figure 10: Grafiek van $g(x) = \frac{2}{x+1} + 2$.

2.5.1 Grafieke

1. Teken die grafiek van $y = \frac{1}{x} + 2$. Dui die horisontale asymptoot aan.
2. Gegewe: $h(x) = \frac{1}{x+4} - 2$. Teken die grafiek van h en dui duidelik die asymptote en ALLE afsnitte met die asse.
3. Teken die grafiek van $y = \frac{1}{x}$ en $y = -\frac{8}{x+1} + 3$ op die selfdeassestelsel.
4. Teken die grafiek van $y = \frac{5}{x-2,5} + 2$. Verduidelik jou metode.
5. Teken die grafiek van die funksie gedefinieer deur $y = \frac{8}{x-8} + 4$. Dui die asymptote en die afsnitte met die asse aan.

3 Einde van die Hoofstuk Oefeninge

1. Teken die grafeik van die hiperbool gedefinieer deur $y = \frac{2}{x}$ vir $-4 \leq x \leq 4$. Veronderstel die hiperbool word geskuif met 3 eenhede na regs en 1 eenheid af. Wat is die nuwe vergelyking nou?
2. Gebaseer op die grafiek van $y = \frac{1}{x}$, bepaal die vergelyking van grafiek met asymptote $y = 2$ en $x = 1$ wat deur die punt $(2; 3)$ gaan.